

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญพืชหนึ่งที่มีพื้นที่ปลูกดั้งเดิมในจังหวัดทางภาคใต้และภาคตะวันออก ปัจจุบันได้ขยายพื้นที่ปลูกทางภาคอีสานในหลายจังหวัดที่มีศักยภาพเหมาะสมเพื่อสนับสนุนนโยบายการกระจายรายได้ของรัฐบาลและลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชไร่บางชนิด เช่น มันสำปะหลังซึ่งมีความผันผวนด้านราคาในแต่ละปีแตกต่างกันมาก (กุลดิศกุล แก้วประพาฬ, 2536)

แต่เดิมยางพารามีแหล่งปลูกใน 14 จังหวัดภาคใต้ และ 3 จังหวัดทางภาคตะวันออก ซึ่งมีเนื้อที่รวมกันประมาณ 10.7 ล้านไร่ มีปริมาณฝนตกเฉลี่ย 2,533 มิลลิเมตรต่อปี และมีฝนตกเฉลี่ย 174 วันต่อปี ซึ่งเป็นปริมาณและการกระจายของฝนที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของต้นยาง (ปราโมทย์ สุวรรณมงคล, 2532) จากแหล่งพื้นที่ปลูกยางเดิมดังกล่าว ต่อมาการปลูกยางพาราได้ขยายเข้ามาในพื้นที่ที่มีศักยภาพของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้งมีปริมาณน้ำฝน 2,200-1,500 มิลลิเมตรต่อปี และมีจำนวนวันฝนตกน้อยกว่า 130 วันต่อปี อยู่ในแนวระหว่างเส้นรุ้งตั้งแต่ 10-20 องศาเหนือ เส้นศูนย์สูตรและอยู่ระหว่างเส้นแวงที่ 100-110 องศาตะวันออก (ศรีโบ ไชยประสิทธิ์, 2535)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย 19 จังหวัด มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 106.8 ล้านไร่ หรือประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างแห้งแล้ง ทั้งนี้เนื่องมาจากการสูญเสียสภาพป่าที่ถูกทำลายไปเพื่อใช้ในการปลูกพืชไร่เศรษฐกิจ เช่น อ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง (ประเทือง คลกิง และสุจินต์ แม้นเหมือน, 2529) อย่างไรก็ตามราคาพืชไร่เหล่านี้มีความผันแปรมาก รัฐบาลจึงนำยางพารามาปลูกทดแทนพืชไร่ดังกล่าว โดยคาดว่าจะก่อเกิดประโยชน์คือ เป็นการปลูกป่าเพิ่มขึ้นและเป็นป่าเศรษฐกิจที่สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ได้เป็นเวลานาน เป็นการสร้างงานและธุรกิจใหม่ให้เกิดขึ้นแก่เกษตรกรในท้องถิ่นได้มีงานทำประจำในพื้นที่ตนเองโดยไม่ต้องโยกย้ายอพยพไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอื่น และเกษตรกรสามารถมีรายได้ประจำตลอดปี

การปลูกยางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มจริงจังตั้งแต่ปี 2527 เป็นต้นมา หลังจากที่สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตรได้ทำการศึกษาวิจัยความเหมาะสมของการปลูกยางในภูมิภาค

นี้เมื่อปี 2519 สถาบันวิจัยยางได้รายงานพื้นที่ปลูกยางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2538 มีทั้งสิ้น 283,553 ไร่ ปลูกกระจายใน 16 จังหวัด จังหวัดหนองคายมีเนื้อที่ปลูกยางมากที่สุด คือ 46,028 ไร่ และจังหวัดขอนแก่นมีเนื้อที่ปลูกยางน้อยที่สุด คือ 258 ไร่ และได้ประเมินผลผลิตยางในภาคนี้สูงสุดในปี 2548 จำนวน 70,000 ตันเศษ จากสถิติ 4 ปีที่ผ่านมา ปริมาณเนื้อที่สวนยางที่กรี๊ดได้และผลผลิตยางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปี 2535 มีพื้นที่กรี๊ดยาง 379 ไร่ ผลผลิต 24.53 ตัน ปี 2536 มีพื้นที่กรี๊ดยาง 795 ไร่ ผลผลิต 73.71 ตัน ปี 2537 มีพื้นที่กรี๊ดยาง 2,153 ไร่ ผลผลิต 219.46 ตัน และปี 2538 มีพื้นที่กรี๊ดยาง 4,647 ไร่ ผลผลิต 518.75 ตัน (สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร, 2539)

จากสถิติข้อมูลดังกล่าวในอนาคตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเป็นแหล่งผลิตยางที่สำคัญของประเทศ เพราะมีข้อได้เปรียบกว่าภาคใต้และภาคตะวันออกที่เป็นแหล่งผลิตยางหลักของประเทศและกรุงเทพฯ และจังหวัดปริมณฑลซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยางของประเทศ กล่าวคือ มีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกยางถึงกว่า 10 ล้านไร่ และมีแรงงานที่มีคุณภาพและแรงงานกึ่งฝีมืออย่างเหลือเฟือ (ฉกรรจ์ แสงรักษาวงษ์, 2539) อย่างไรก็ตามการที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการผลิตยางในภูมิภาคนี้ยังมีปัจจัยต่าง ๆ อีกมากคอยสนับสนุนเกษตรกร โดยในส่วนของภาครัฐ กรมวิชาการเกษตรร่วมกับกรมประมงกระทรวงมหาดไทยได้ทดลองปลูกยางเป็นรูปธรรมชัดเจนเมื่อปี 2521 ที่นิคมสร้างตนเองโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ และนิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ (ประเทือง คลกิจ และสุจินต์ เน้นเหมือน, 2529) ปัจจุบันการส่งเสริมอาชีพการทำสวนยางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรได้มอบหมายให้กลุ่มยางพารา กองส่งเสริมพืชสวน สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสำนักงานเกษตรจังหวัด ทำหน้าที่วางแผนดำเนินการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ต่อเกษตรกร

จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดหนึ่งที่เป็นพื้นที่ปลูกยางพาราชั้นที่ 2 และเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกยางมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายในปี 2540 - 2544 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีแผนการขยายพื้นที่ปลูกยางในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีก 200,000 ไร่ ซึ่งสวนยางเหล่านี้จะให้ผลผลิตเต็มที่ในปี 2552 ประมาณปีละ 40,000 ตัน เมื่อพิจารณาเนื้อที่ปลูกยางและผลผลิตในภาคนี้ ควบคู่กับการพิจารณาศักยภาพการผลิต สภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานแล้ว จังหวัดหนองคายจึงมีศักยภาพเป็นศูนย์กลางการตลาดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีเนื้อที่ปลูกยางรวม 186,511 ไร่ ให้ผลผลิตรวมนับจากปี 2542 จำนวน 14,092 ตัน และสูงสุดในปี 2548 จำนวน 45,693 ตัน

จากหลักการและข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการผลิตยางพาราควรจะพัฒนาด้านความรู้ และทักษะการทำอาชีพสวนยาง โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสู่เกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรในภูมิภาคนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดหนองคายยังไม่คุ้นเคยการทำสวนยางมาก่อน ทำให้ต้องอาศัยการแนะนำ และสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญและน่าสนใจศึกษาว่า เกษตรกรผู้ปลูกยางพารามีความต้องการต่อการส่งเสริมการผลิตยางพาราจากรัฐอย่างไร ซึ่งจะเป็นแนวทางและใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวางแผนการพัฒนาและส่งเสริมการผลิตยางพาราในจังหวัดหนองคาย เพื่อให้เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกร
- 1.2.2 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการปลูกยางพาราของเกษตรกร
- 1.2.3 เพื่อศึกษาสภาพการได้รับการส่งเสริมปลูกยางพาราของเกษตรกร
- 1.2.4 เพื่อศึกษาความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมปลูกยางพารา
- 1.2.5 เพื่อเปรียบเทียบระดับความต้องการของเกษตรกรที่มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันต่อการส่งเสริมการผลิตยางพารา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดขอบเขตประชากรตัวอย่างและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยไว้ดังนี้

1.3.1 ประชากรที่ศึกษา ศึกษาเฉพาะเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมปลูกยางพารา และได้ทำการปลูกยางพาราและต้นยางสามารถเปิดกรีดได้แล้ว ในเขต 5 อำเภอ ของจังหวัดหนองคาย คือ อำเภอโพนพิสัย อำเภอบังกาฬ อำเภอเซกา อำเภอปากคาด และอำเภอบึงโขงหลง

1.3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ศึกษาตัวแปรที่เป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้คือ ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

1) ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่ม จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนพื้นที่ปลูกยาง จำนวนแรงงานในการผลิตยาง ระยะเวลาที่ปลูกยาง รายได้จากภาคการเกษตร และรายได้จากยางพารา

2) สภาพการปลูกยางพาราของเกษตรกร ได้แก่ จำนวนปีที่ปลูกยางพารา จำนวนพื้นที่ปลูกยางพารา พืชหลักที่ปลูกก่อนปลูกยางพารา การรู้จักชื่อพันธุ์ยาง การปลูกและการดูแลรักษา ชนิดของดินพันธุ์ที่ใช้ปลูก ระยะปลูกยางพารา การตัดแต่งกิ่งยางพารา จำนวนครั้งการตัดแต่งกิ่ง การใส่ปุ๋ยยางพารา ชนิดปุ๋ยที่ใช้ จำนวนปุ๋ยที่ใช้ จำนวนครั้งการใส่ปุ๋ยยางพารา วิธีการใส่ปุ๋ยยางพารา วิธีการควบคุมกำจัดวัชพืช การปลูกพืชแซมยาง ชนิดของพืชที่ปลูกแซมยาง ระบบวิธีการกรีดยาง ช่วงเวลาทำการกรีดยาง จำนวนเดือนของการกรีดยาง ปริมาณน้ำยางที่กรี๊ดได้ ชนิดของผลผลิตยาง ราคาที่ขายได้ของยางแผ่นดิบ การขายผลผลิต

3) ปัญหาและอุปสรรคการปลูกยางพารา ศึกษาถึง แหล่งความรู้ สภาพพื้นที่ปลูก การเตรียมดิน การปลูก การดูแลบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การแปรรูปผลผลิต และการตลาด

4) สภาพการณ์ได้รับการส่งเสริมการปลูกยาง ศึกษาถึง การเข้าร่วมปลูกยางพารา วิธีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาความรู้ที่ส่งเสริม การสนับสนุนปัจจัยการผลิต และการติดตามให้คำแนะนำ

ตัวแปรตาม ประกอบด้วย

1) ความต้องการรับการส่งเสริมปลูกยางพาราของเกษตรกร ในด้าน

1.1) ความรู้เกี่ยวกับการปลูกยางพารา ได้แก่ การเลือกพื้นที่ การเตรียมพื้นที่ วิธีการปลูก การปลูกซ่อม การตัดแต่งและสร้างทรงพุ่ม การใส่ปุ๋ย การควบคุมและการกำจัดวัชพืช โรคยางและการป้องกันกำจัด การปลูกพืชแซมยาง การปลูกพืชคลุมดิน การขยายพันธุ์ยาง การกรีดยาง การทำยางแผ่น และการตลาด

1.2) รูปแบบวิธีการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ การเขียนเขียนรายบุคคล การประชุมกลุ่ม การจัดฝึกอบรม การแจกเอกสารคำแนะนำ การทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการ การทำแปลงสาธิต การจัดวันรณรงค์ การใช้โทรทัศน์วิทยุ และการใช้หอกระจายข่าว

1.3) การให้บริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ สินเชื่อเพื่อการผลิต ปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช แหล่งซื้อปัจจัยการผลิต แหล่งรับซื้อผลผลิต การแก้ไขปัญหา โรคแมลง การประชาสัมพันธ์คุณภาพผลผลิต การจัดให้มีตลาดกลางซื้อขายผลผลิต การประกันราคาผลผลิต และการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต

2) การเปรียบเทียบระดับความต้องการของเกษตรกร ศึกษาถึง การเปรียบเทียบความต้องการของเกษตรกรระหว่างลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมในเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่ม จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแรงงานที่ใช้ผลิตราย ระยะเวลาที่ปลูกยาง จำนวนพื้นที่ปลูกยาง รายได้จากภาคเกษตร และรายได้จากยางพารา กับเรื่องความรู้เกี่ยวกับการปลูกยางพารา รูปแบบวิธีการส่งเสริม และการให้บริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิต

1.4 สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยคือ เกษตรกรที่มีความแตกต่างกันในด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่ม จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแรงงานที่ใช้ผลิตราย ระยะเวลาที่ปลูกยาง จำนวนพื้นที่ปลูกยางพารา รายได้จากภาคการเกษตร รายได้จากยางพารา มีระดับความต้องการในเรื่องต่อไปนี้ไม่แตกต่างกัน

- 1) ความรู้เกี่ยวกับการปลูกยางพารา
- 2) รูปแบบวิธีการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
- 3) การให้บริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิต

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1) เกษตรกรผู้ปลูกยาง หมายถึง เกษตรกรในจังหวัดหนองคายที่ได้รับการส่งเสริมการปลูกยางพาราและสวนยางสามารถเปิดกรีดได้แล้ว

1.5.2) ความต้องการของเกษตรกร หมายถึง สิ่งที่เกษตรกรมีความปรารถนาจะได้รับในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการปลูกยางพารา รูปแบบวิธีส่งเสริม และการบริการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากการส่งเสริมการผลิตยางพารา

1.5.3) การส่งเสริมปลูกยางพารา หมายถึง การส่งเสริมตามโครงการส่งเสริมปลูกยางพาราต่าง ๆ ของกรมส่งเสริมการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.5.4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเกษตร หรือตำแหน่งเจ้าพนักงานการเกษตรในสำนักงานเกษตรอำเภอจังหวัดหนองคาย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ครบตามวัตถุประสงค์แล้ว คาดว่าจะได้รับสาระที่เป็นประโยชน์

1.6.1) ได้ข้อมูลที่จะเป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราได้มีการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ตามหลักวิชาการไปช่วยแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพการทำสวนยางให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.6.2) ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการวางแผนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาแนะนำส่งเสริมและการแก้ไขปัญหาการปลูกยางพาราในจังหวัดหนองคาย เพื่อให้มีศักยภาพและตรงกับความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่มากขึ้น

1.6.3) ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการวางแผนปรับปรุงกิจกรรมกลยุทธ์ และการดำเนินงานส่งเสริมปลูกยางของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกยางพารา

1.7 กรอบความคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

กรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในด้านเนื้อหาสาระ ความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการผลิตยางพารา ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้ 1) ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การเป็นสมาชิกกลุ่ม แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร ระยะเวลาปลูกยางพารา แรงงานปลูกยางพารา พื้นที่ปลูกยางพารา รายได้จากภาคการเกษตร รายได้จากยางพารา 2) สภาพการส่งเสริมและการปลูกยางพารา 3) ความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกยางพาราในด้าน ความรู้เกี่ยวกับการปลูกยางพารา รูปแบบวิธีการส่งเสริมยางพารา และการให้บริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิต และการเปรียบเทียบระดับความต้องการของเกษตรกรจำแนกตามลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมบางประการ เพื่อจะได้ทราบว่ามีความต้องการต่อการส่งเสริมต่างกันหรือไม่ และในเรื่องอะไรบ้างในการผลิตยางพาราในจังหวัดหนองคาย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบความคิดการวิจัย (Conceptual Framework)